

Hristiyanlık II

Ayrılıklar - Kiliseler / Mezhepler

PROF. DR. CENGİZ BATUK

Patristik Dönem ve Konsiller

- ▶ **Gnostikler** (Basilides, Cerinthus, Valentinus, Menander, Saturnius, Bar Daysan) (Cerinthus, Pavlus ve öğrencilerini yalancılık ve sahtekarlıkla suçlar.)
- ▶ **Sinoplu Marcion** (Düalist, KÖTÜ TANRI: Eski Ahit'in yaratıcı, yargılayıcı, zalim tanrısı ve İYİ TANRI: Yeni Ahit'in seven ve bağışlayan Tanrısı)
- ▶ **Valentinuscular** (Valentinus, mistik, gnostik / Maddi Alem Yüce Varlık Sophia'nın düşüşüyle oluşur. Demiurg, Sophia'nın karanlık alemindeki yansıması ve Eski Ahit'in Tanrısı'dır. Valentinus'un «Gerçeklik İncili» vardır.)
- ▶ **Montanizm**

Kristolojik Tartışmalar

- ▶ **Samsatlı Pavlus** (ö. 272) İsa Tanrı değil peygamberdir.
- ▶ **Arius** (ö.336): “**benzer cevher teorisi**” İsa Tanrı değil, ilk yaratılan ve diğer varlıklardan üstün özelliklere sahip olan birisidir.
- ▶ Arius ‘un fikirleri öncelikle kuzey Afrika’da yayılır ve 325’te İmparator Konstantin’in emriyle toplanan İznik Konsilinde aforoz edilir.
- ▶ İznik Konsilinde İsa’nın Baba’yla “**aynı**” cevhere (**homoousios**) sahip olduğu vurgulanmıştır.
- ▶ IV. yy.’da Afrikalı Rahip Donatus Kilise’den bağımsız bir yapı oluşturmak istemiş fakat hareketi şiddet kullanılarak yok edilmek istenmiş ama birkaç yüzyıl daha varlıklarını devam ettirmişlerdir.

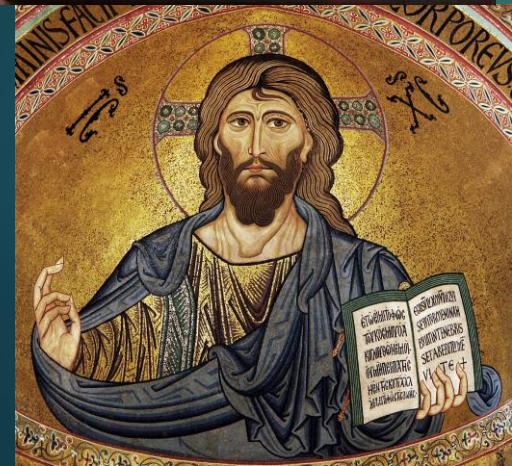
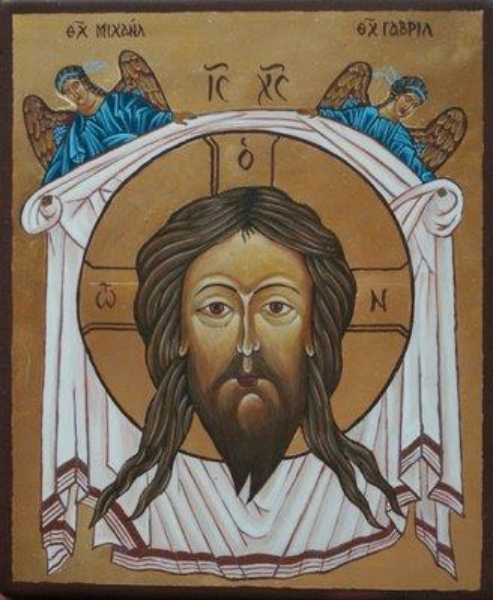
- İznik Konsilinde, Myra (Demre) piskoposu St. Nicolas'ın Arius'u tokatladığını gösteren ikona. Sümela Manastırı / Trabzon.

Kristolojik Tartışmalar

© prof. dr. cengiz batuk

► Monofizit – Diyofizit çekişmesi

- Antakya cemaati ve Nestoryus İsa'da 2 tabiat bulunur.
- İskenderiye tek tabiat (ilahi tabiat)
- 431 Efes'de diyofizitler ve Nestoryus aforoz edilir.
- 451 Kadıköy konsilinde monofizit akide reddedilir.
- Sonrasında ikisinin ortası bulunmaya çalışılmıştır: Monothelitizm ya da Monoenerjizm "İsa'da tek bir enerji şeklinde ortaya çıkan iki tabiatın varlığı" kabul edilmiştir.
- Bu düşüncayı küçük bir grup olan Marunîler benimsemiştir.
- Bugün bu tartışmalar devam etmektedir.

Konsil Geleneği

prof. dr. cengiz patuk

- ▶ Toplanma veya toplama anlamına gelen Latince Concilium kelimesinden alınmıştır.
- ▶ Bölge konsilleri, Milli konsiller, Kıtalararası konsiller ve Genel Konsiller olmak üzere dört çeşit konsil vardır.
- ▶ 325 İznik Konsili ile 1962-1965 II. Vatikan Konsiline kadar **20** genel konsil yapılmıştır.
- ▶ En uzun Konsil Reformistlere karşı toplanan Trent Konsili (1545-1563) dir.
- ▶ Trent Konsili bir karşı reform hareketidir ve Katolik kilisesinin iman ilkeleri ve tartışma konuları karar bağlanmıştır.

Konsil Geleneği

325
İzник Konsili

- Oğul Baba ile aynı cevherdendir.
- Hristiyan olmayan **İmparator Konstantin**'in emriyle toplanır.

381
Kadıköy Konsili

- Kutsal Ruh'un tanrılığı vurgulanmıştır.

431
Efes Konsili

- İsa'da tek bir ilahi tabiat vardır. **Monofizit** akide.
- İlahi tabiat insani yönü içinde eritmiştir. Meryem, Tanrı'nın anasıdır. (**Theotokos**)

451
Kadıköy Konsili

- İsa'da birbirine karışmayan ilahi ve insani iki tabiat yanyana mevcuttur.

553
İstanbul Konsili

- İsa'da iki tabiat güçlü şekilde vurgulanmıştır.

680-681
İstanbul Konsili

- Mesih'te tek bir irade olduğu vurgulanmıştır.

787
İzник Konsili

- İkonolara tazim meşru kabul edilmiştir.

Konsiller

İlk 2 konsil

- Ayrılmış Doğu Kiliseleri (Süryani, Ermeni, Kipti ve Habeş Kiliseleri) dahil **bütün Hristiyanlarca kabul edilmektedir.**

İlk 7 Konsil

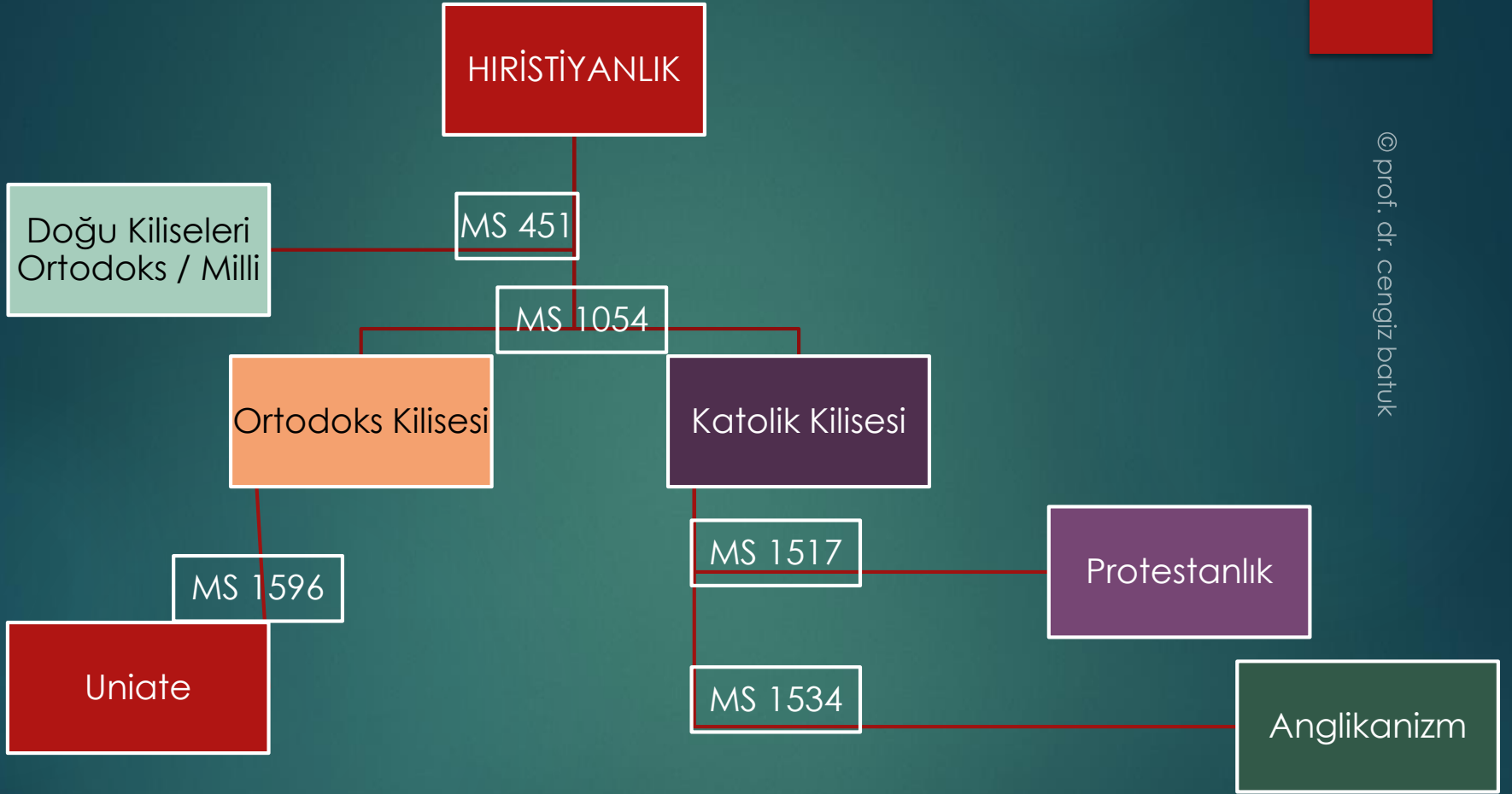
- Katolik ve Ortodokslarca evrensel kabul edilir.

Konsil Kararları

- Konsiller alınan kararlar Kutsal Ruh'un tanıklığı ve inayetini taşımaktadır.

Konsil = Vahiy

- Dolayısıyla vahiy geleneği devam etmekte ve Tanrısal irade bir şekilde kararlara yansımaktadır.

© prof. dr. cengiz batuk

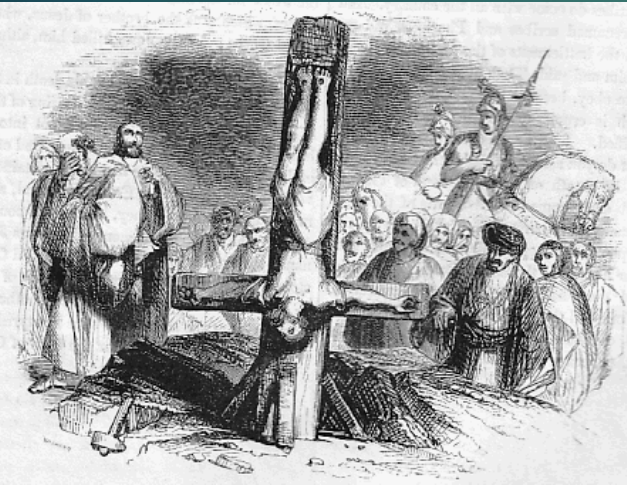

© prof. dr. gengiz bozuk

Hristiyanlığın Yayılışı

- ▶ Karşı çıkan imparatorlar [Neron (57-68); Decius (240-241); Diocletian (284-305)]
- ▶ MS 200 Kral VIII. Abgar (ö.212) Hristiyanlığı Edessa (Urfa) site devletinin dini haline getirir.
- ▶ Kral V. Abgar'ın (MÖ 4 –Ms 50) da İsa'dan Cüzzamını iyileştirmesi için mektupla yardım istediğı ve onun dinini kabul ettiğı efsanesi anlatılır.
- ▶ MS 313 Milan Fermanı ve Konstantin(274-337)
- ▶ MS 395 İmparator Theodosius (346-395): Hristiyanlığı Romanın resmi ve tek dini haline getirerek diğerk inançları kesin olarak yasaklar.

Kral V. Abgar

© prof. dr. cengiz batuk

Hristiyan Kiliseler / Mezhepler

- Ayrılmış Doğu Kiliseleri : Süryani, Ermeni, Kipti ve Habeş Kiliseleri

- **Kipti Kilisesi:**

- Mısır kilisesidir. Monofizit akideyi benimser. 451 yılında toplanan Kadıköy Konsili'nde monofizit akide reddedilince İskenderiye Kiptî Kilisesi, Konsil kararlarını tanımayarak ana gövdeden ayrılmış aforoz edilmiş kiliselerden biridir.

- **Nesturiler:**

- **Keldani Kilisesi** Nestoryus'un diyofizit akidesi doğrultusunda şekillenmiştir. Meryem, theotokos değil antropokos'dur. Önceleri Nesturiler olarak bilinirken katolikliğe yaklaşanlardan kendilerini ayırt etmek için **Keldani** adını kullanmaya başlamışlardır. Katolik Kilise akidesini kabul edenlere **Asuri** adı verilmiştir.
- Nesturiler ilk iki konsili kabul ederler.

Süryaniler

- ▶ Monofizit akideyi benimserler.
- ▶ Kadim Süryani
- ▶ İstanbul – Mardin - Hatay

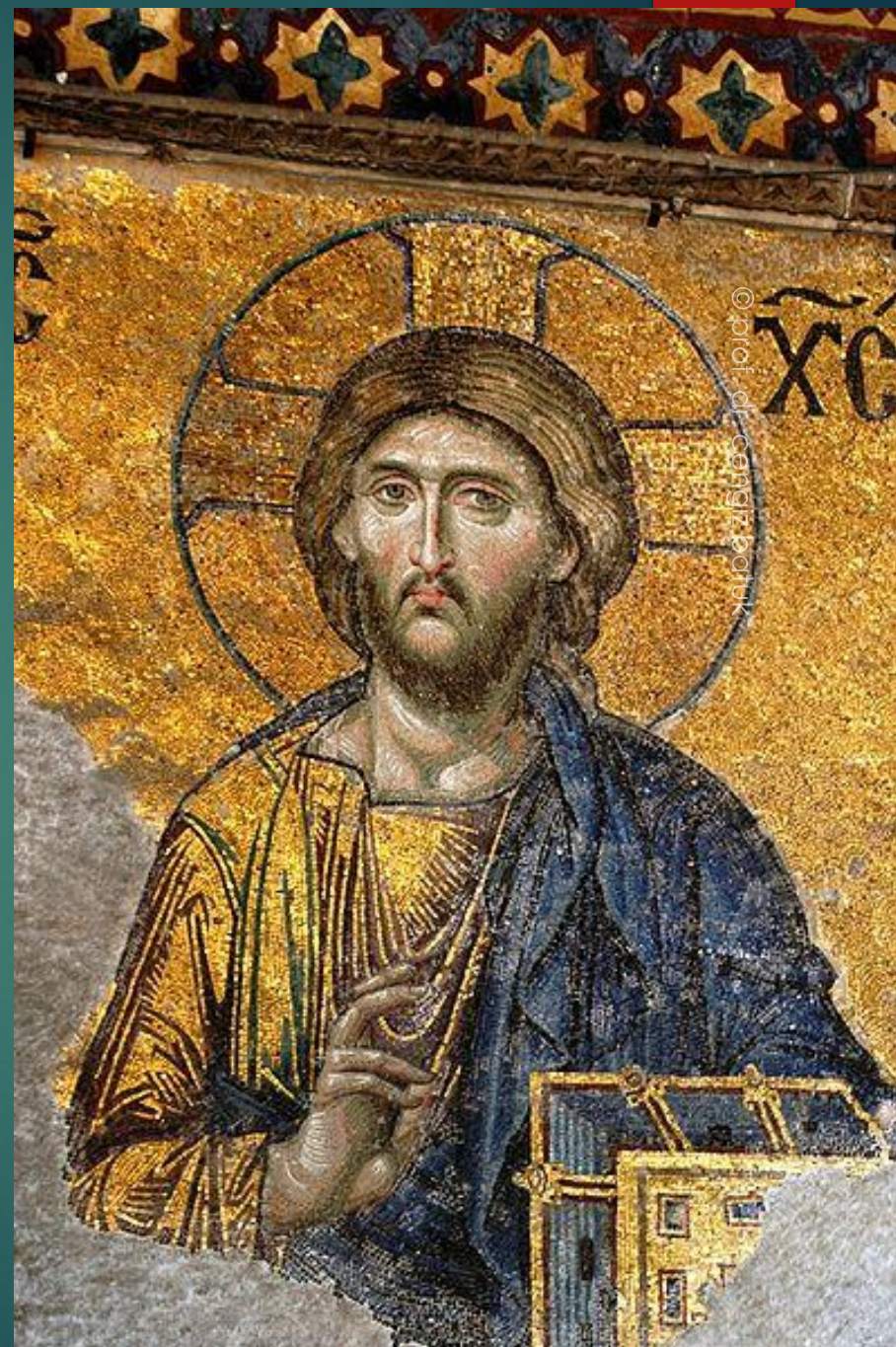
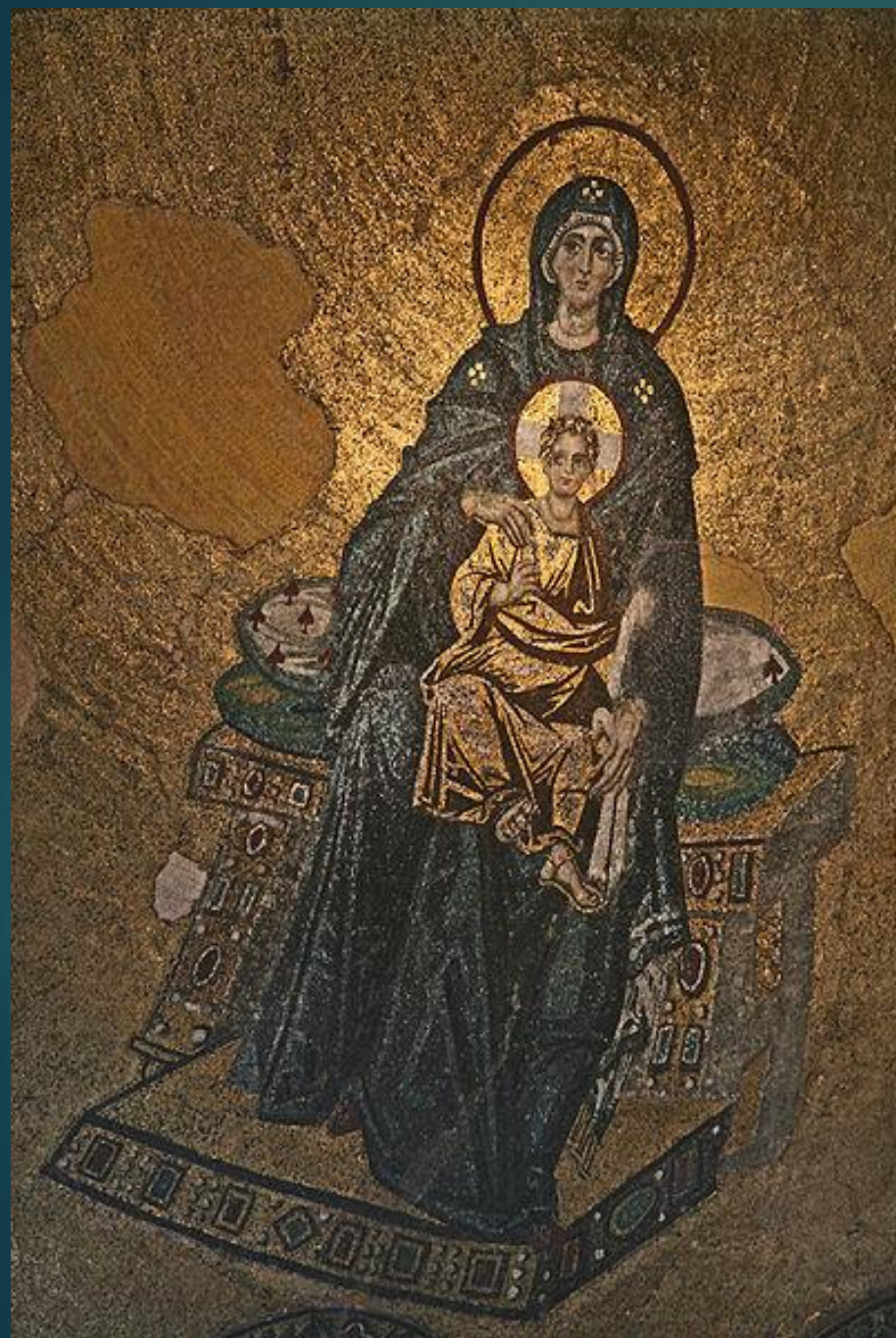
Ermeni Kilisesi

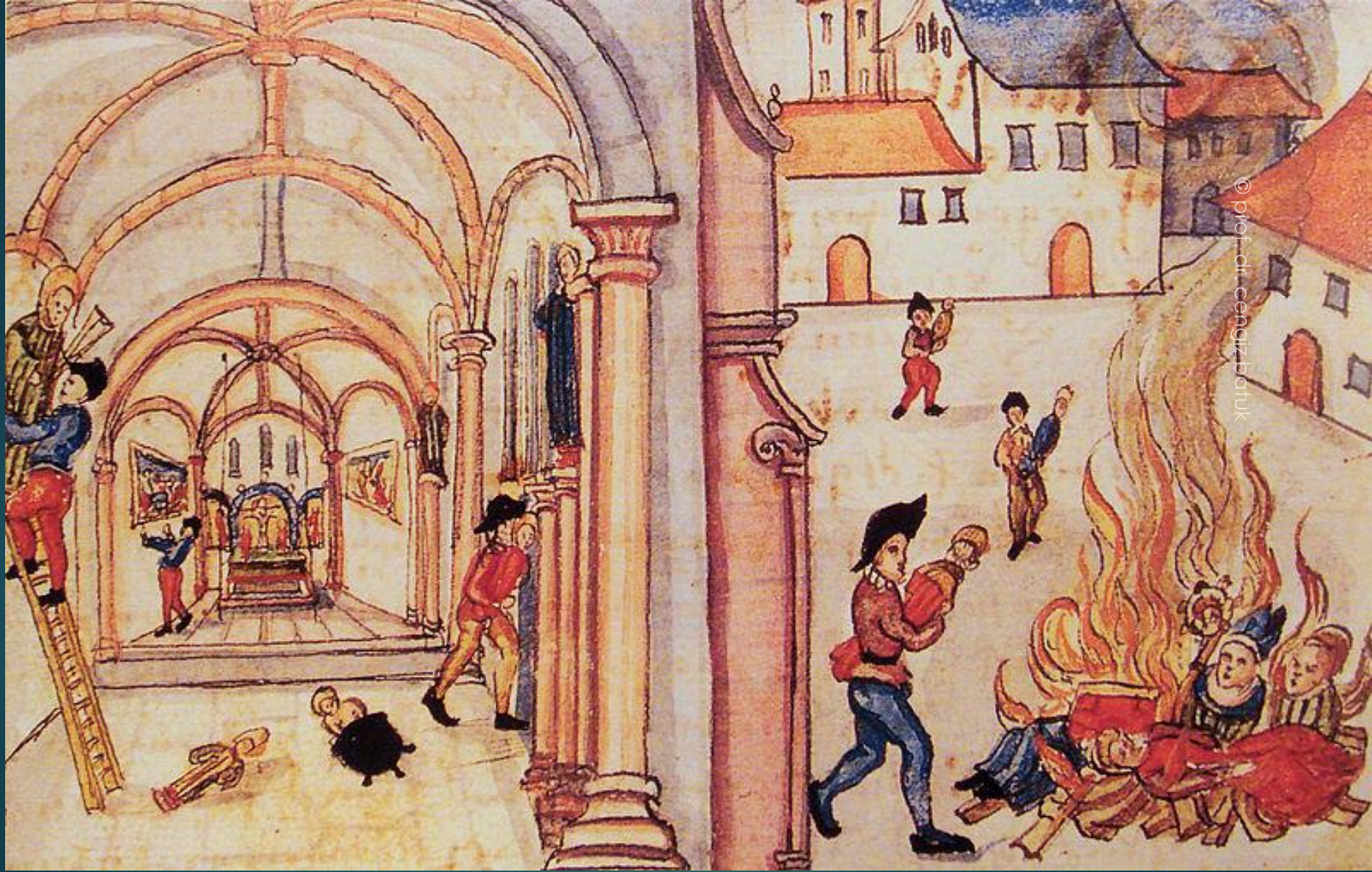
- Hristiyanlığı kabul eden tarihteki ilk krallık olarak Ermeni (Edessa / Urfa) Krallığı bilinir.
- III. Tridates'in zamanında Gregoryus'un çabalarıyla ulusal bir din haline geldiği için Gregoryan Kilisesi adı da verilir.
- İlk üç konsil kararlarını kabul ederler.
- Apostolik kilise olarak kendilerini görürler.
- Altı sakramenti kabul ederler. Hasta yağlamayı kabul etmezler.

► Zürich'te İkonoların yakılması

Illustration de la phase iconoclaste de la Réforme en France
SHPF, Paris

© prof. dr. bengiz baltık

Hristiyan Kiliseler / Mezhepler

- ▶ İkonoklazm (726-843)
- ▶ Katolik – Ortodoks Ayrışması (**1054 Kardinal Humbert Patrik Cerularios görüşmesiyle ipler koparılır.**)
- ▶ İstanbul kilisesi ikonolara tazim nedeniyle aforoz edilir.
- ▶ Roma kilisesi Kutsal Ruhun, hem Baba'dan hem Oğul'dan neşet ettiğini savunduğu için aforoz edilir.
- ▶ IV. Haçlı seferi Ortodoks Kilisesi için yapılır.
- ▶ Fatih yeniden yapılanma konusunda teşvik eder. Patrik saray erkanı arasında yer alır.

HIRİSTİYANLIKTA REFORM HAREKETLERİ

- ▶ Reformu hazırlayan gelişmeler
 - ▶ Hümanizm
 - ▶ Rönesans
- ▶ Öncü Reformistler
 - ▶ John Wycliffe
 - ▶ Johann Huss
- ▶ Kilisenin
 - ▶ Dogmatizmi
 - ▶ Dayatmacı ve tekelci tavrı
 - ▶ Askeri, ekonomik ve siyasal yapılanması
 - ▶ Hristiyanlığa yöneltilen çeşitli eleştiriler

Lutheryanizm

- ▶ Martin Luther (1484-1546): Kendinden önce Kiliseyi reforme etme düşüncesiyle ortaya çıkan ancak başarılı olmayan John Wcyliffe ve Jan Hus gibi Luther de kutsal kitap temelli bir reform hareketi başlatmıştır.
- ▶ Luther'in reform çağrısı şu üç Latince sloganla özetlenmektedir: *Sola scriptura, sola fides, sola gratia*.
- ▶ *Sola scriptura*, kilisenin doktrin, ibadet/uygulama ve ahlaki kuralları sadece kutsal kitaba dayandırması gerektiği ve kutsal kitap dışında başka bir kaynağı otorite kabul etmemesi ilkesidir.
- ▶ *Sola fides* ilkesi ise kurtuluşun iyi bir hayat yaşamak veya iyi amellerde bulunmakla değil, kişinin İsa-Mesih'e mutlak imanı ile olacağını ifade etmektedir.
- ▶ *Sola gratia* ilkesi de kurtuluşun kazanılan bir şey değil, Tanrı'nın inayetiyle elde edilen bir hediye olduğu anlamına gelmektedir. Buna göre kişi ne kadar iyi eylemde bulunursa bulunsun ne kadar ahlaklı ve erdemli olursa olsun Tanrı'nın inayetini elde etmeden kurtuluşa ulaşması mümkün değildir.

Martin Luther (1483-1546) ve Lutheranism

- ▶ Lutherin çıkış noktası: “kurtuluşun sadece imanla olduğu” (Romalılara Mektup 1:17)
- ▶ 95 maddelik manifestonun 31 Ekim 1517’de halka ilan edilişi
- ▶ 1521’de kilise tarafından aforoz edilmesi
- ▶ 1529’da Speyer Meclisi’nde Luther yanlılarının Katoliklerin Luther aleyhine tutumunu protesto etmeleri

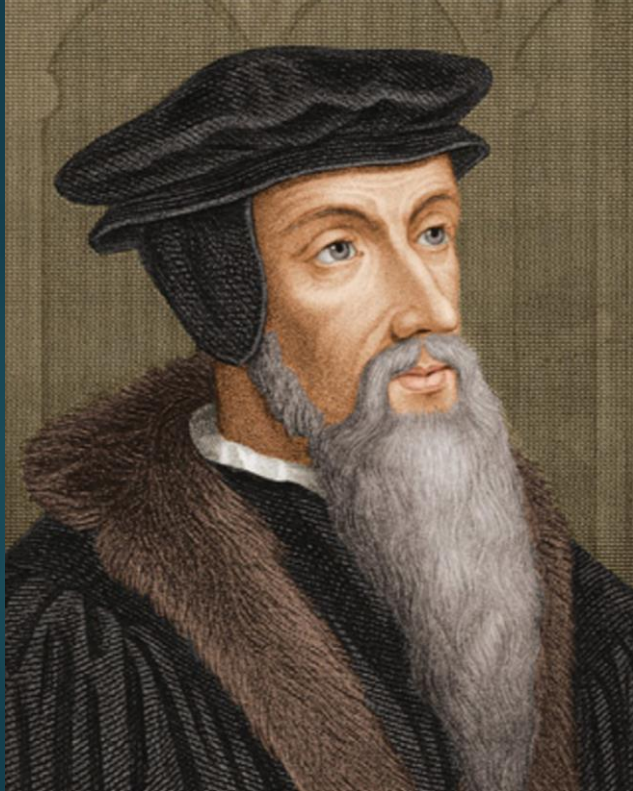
Luther'in Temel Öğretileri

- ▶ İman ve tövbede kişi ile Tanrı arasında herhangi bir otoritenin olmaması
- ▶ Herkesin kutsal kitabı okuyup anlayabileceği
- ▶ Dinde tek otorite kutsal metindir anlayışı
- ▶ Endüljans uygulamasının reddedilmesi
- ▶ İbadetlerin ana dilde yapılması
- ▶ Rahip ve rahibelerin evlenebileceği

Lutherci anlayışın dikkat çekici özellikleri

- ▶ **İki kılıç doktrini:** St. Augustine ruhla beden ayırımından hareket ederek “seküler otorite” ile “ilahi otorite” arasında keskin bir ayırım anlamına gelen “iki kılıç” doktrinini geliştirdi. Ona göre seküler otorite bedensel arzu ve dürtülere dayanırken; ilahi otorite ruhsal arzulara dayanmaktadır. Birincisi şeytanın, ikincisi ise Tanrının krallığı anlamına gelmektedir. Şeytanın tarih içinde gelmiş geçmiş en büyük krallığının Roma İmparatorluğu olduğunu ileri süren St. Augustine seküler devletin mutlak surette ilahi otoritenin hizmetine girmesi gerektiğini savunmuştur. Ona göre bir seküler devlet ancak ilahi otoritenin hizmetine girdiği zaman meşru olarak kabul edilebilir.
- ▶ **Luther her iki kılıcın da sivil otoriteye ait** olduğunu iddia edecektir. Böylelikle kilise otoritesi yani ruhani otorite işlevsizleşirken seküler otorite güçlenecektir.
- ▶ Kutsal kitabı anlamada **Literalizm**
- ▶ Kurtuluş sadece imanladır; imana ise Mesih’in bağışlayıcı rahmeti sayesinde ulaşılabilir
- ▶ yaklaşımlar
- ▶ İslam dAntisemitiküşmanlığı

John Calvin (1509-1564) ve Kalvinizm

- ▶ 1533'de Katolik Kilisesinden ayrılır.
- ▶ Cenevre'yi teokratik bir şehir şeklinde yapılandırmaya çalışır.
- ▶ Cenevre'de reform teolojisi :
 - ▶ Mass (Ekmek Şarap Ayinini) yasaklar.
 - ▶ Kiliselerdeki resim ve suretleri kaldırır.
 - ▶ Evharist'te İsa'nın gerçek varlığını reddeder. Evharist sadece İsa'nın bir hatırasından ibarettir.
- ▶ Dinin, devlet, ekonomi ve toplumla ilişkisi
- ▶ Sadece dinsel inançlar değil kilise yapının, politik organizasyon ve sosyal düzenlemelerin de kutsal metnin literal anlamı üzerine oluşturulması gerektiği düşüncesi.
- ▶ Kiliseyi kent idaresi içine koyup ikisini birleştirme anlayışı.

John Calvin (1509-1564) ve Kalvinizm

- ▶ Kader düşüncesi: Kurtuluş Tanrı tarafından başlangıçta belirlenip hükme bağlanmıştır.
- ▶ Kurtarılmış olma = seçilmiş olma
- ▶ Radikal ve ılımlı Kalvinistler
- ▶ Hem Luther'in herkesin din adamı olduğu ilkesini hem de din adamlarının seçimle atanması ilkesini benimserler.
- ▶ Kalvinci Kiliseler Hollanda, İsviçre, İskoçya, Bohemya, Macaristan, Almanya ve Kuzey Amerika'da yaygındırlar.

Anabaptistler

- ▶ Protestanlardan ayrılan bir gruptur.
- ▶ Kökenleri Reform döneminin başlarına kadar uzanır.
- ▶ Hem Katolikler hem de Protestanlar tarafından mevcut sosyal düzene tehdit olarak görüldükleri için dışlanırlar.
- ▶ En temel özellikleri bebek vaftizini reddetmeleridir. Vaftiz ergenlikte yapılmalıdır.
- ▶ Amerika'da ki **Amish**'ler, **Hutterit**ler ve **Mennonit**ler bu bunların devamıdır. Gerçek dindar yaşamın İsa'nın zamanındaki gibi olması gerektiğini savunurlar.

THE AMISH LIFESTYLE

AMERICAN COLONY: MEET THE HUTTERITES

NATIONAL
GEOGRAPHIC
CHANNEL

© prof. dr. cengiz batuk

Ulrich Zwingli (1484-1531)

- ▶ Hümanizmden etkilenme ve dinsel yaşamda da bireysel özgürlük vurgusu
- ▶ Kitab-ı Mukaddes söylemlerinin hiçbir gizem ve sırra bürünmeksizin açık olarak ifade edildiği düşüncesi
- ▶ Ekmek ve şarap unsurlarının Mesih'in "sembolik" karşılığı olduğu düşüncesi
- ▶ Zürih'te Zwingli'nin etkisi ve Katolik prensiplere karşı bir dizi radikal uygulamanın başlaması

Protestanlığın Genel (Ortak) Özellikleri

Kitabı Mukaddes'in otoritesi (sola scripta)

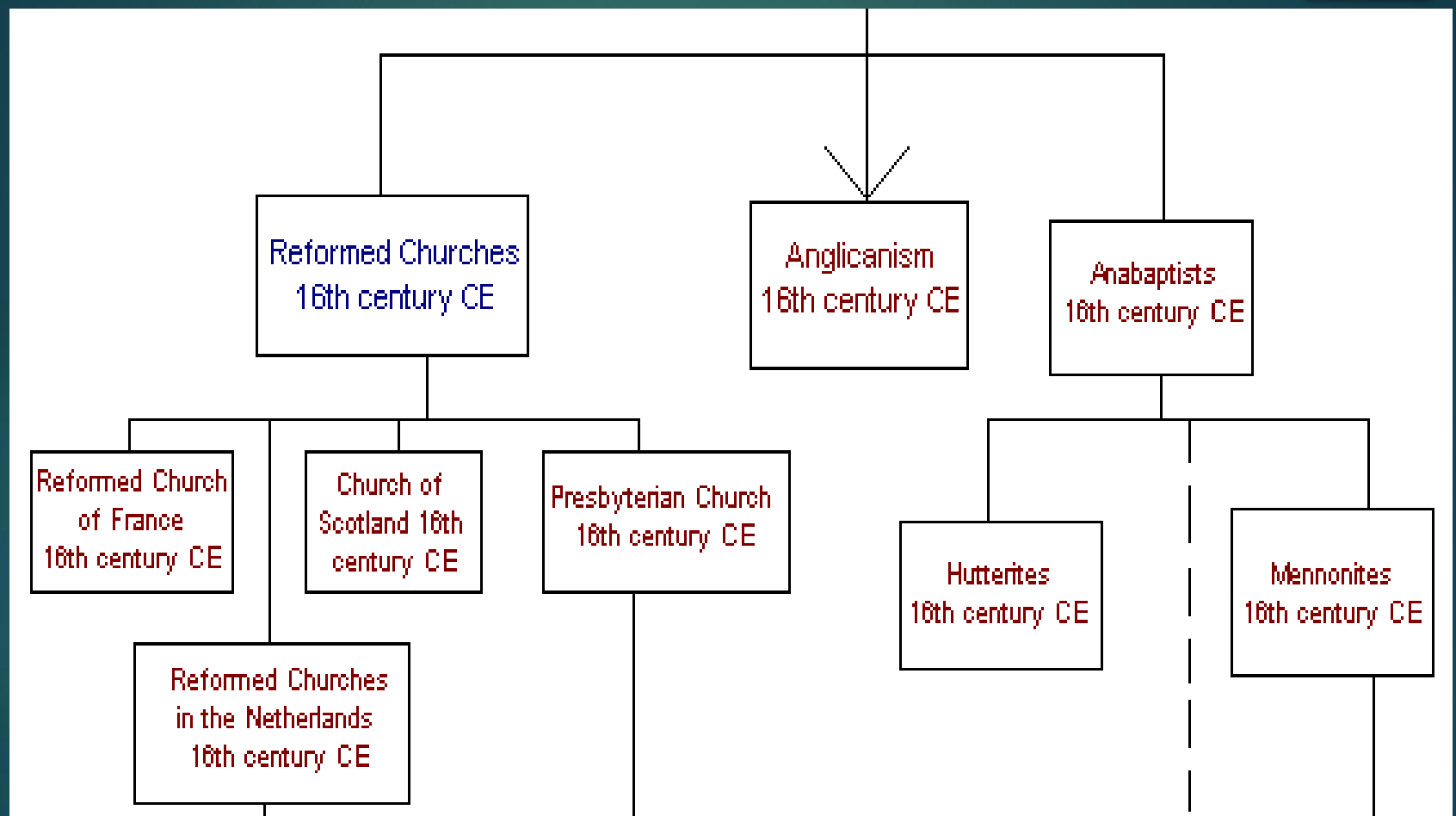
İmanla aklanma ilkesi (sola fide)

İmanın ilahi rahmetin ürünü olması (sola gratia)

Bütün inananların din adamlığı

İki temel sakramentin kabulü

Dünyevi alanın sekülerleştirilmesi

- ▶ John Calvin (1509-1564) Fransız reformist, 1533'de Katolik Kilisesinden kopmuş ve İsviçre'ye kaçmıştır. Cenevre'de reform hareketinin başında yer alır.
- ▶ Ulrich Zwingli (1484-1531) İsviçre'de (Zürich) etkin olmuştur. Ekmek Şarap ayinini yasaklar, kiliselerden resim ve suretleri kaldırtır.
- ▶ Calvin ve Zwingli'ye göre Sadece Kutsal metinden kaynaklanan öğreti ve uygulamalar doğrudur.

Anglikanizm

- ▶ Protestanlıkla Roma Katolisizmi arasında yer alır.
- ▶ Milli vurgular ön plandadır.
- ▶ Baptistler, Metodistler, Kongregasyonalistleri içinden çıkaran harekettir.
- ▶ İng. Kral VIII. Henry (1491-1547)
- ▶ 1526'da Kitabı Mukaddes'in İng. Çevirisi yapılır.
- ▶ VIII. Henry Reformculara karşı İngiltere'de mücadele etmiş ve Katolik imanına bağlıdır.
- ▶ Metresiyle olan evliliğinden ötürü aforoz edilir.
- ▶ Reformistlerin İngiltere'de gittikçe güçlenmeleri ve İngiltere'ye mutlak egemenlik tesis etme düşüncesi başkaldırısına neden olur.

TÜRKİYE'DEKİ HIRİSTİYAN KİLİSELER

▶ Ortodokslar

- ▶ Rum Ortodoks Kilisesi
- ▶ Türk Ortodoks Kilisesi

▶ Ermeniler

- ▶ Ortodoks Ermeni (Lusargoviç/Gregoryan) Kilisesi
- ▶ Katolik Ermeni Kilisesi
- ▶ Protestan Ermeni Kilisesi

▶ Süryaniler

- ▶ Kadim Süryani kilisesi
- ▶ Katolik Süryani kilisesi
- ▶ Süryani Protestan Kilisesi

▶ Keldaniler

▶ Protestanlar

▶ Katolikler